

Moeten we medelijden hebben met Katelijne?

Het is natuurlijk een grote eer dat er zoveel belangstelling is voor mijn boek. Ik krijg heel veel reacties, waarvan het overgrote deel positief is, en ik prijs mij daarmee gelukkig. Ook vanuit de reformatorische hoek werd er positief gereageerd, zij het met hier en daar een kanttekening.

Enny de Bruin, die het boek recenseert schrijft:

“Daarmee houdt ”Dorsvloer vol confetti” reformatorische lezers in het voorbijgaan een spiegel voor: zie je alleen de buitenkant van het geloofsleven of heb je ook een vermoeden van het wezen?”

En Gerard Ros uit Ede, een van de panelleden van de later in het RD gehouden discussie, zegt: “Dat is de les van dit boek. Als mensen alleen maar regeltjes hebben om hun leven te structureren en de dieperliggende overtuiging ontbreekt, dan kunnen ze die ook niet overbrengen op hun kinderen.”

En lezer M. Dankers uit Den Helder schreef:

“Al lezend ben ik van Katelijne gaan houden. Wat had ik graag nog eens met haar gepraat over de vragen waarmee ze na het huisbezoek op bed lag. En wat vind ik haar ongekunsteld als ze –ook ’s avonds in bed– bidt voor de dief van haar oma’s Statenbijbel.”

Deze drie citaten heb ik een aantal keren herlezen. Ik merkte dat er enkele vooronderstellingen in zitten, die ik graag wil onderzoeken:

- 1) *Dorsvloer vol confetti* bekritiseert de buitenkant van het geloofsleven, de regeltjes zonder dat er de liefde van Christus wordt uitgestraald;
- 2) De auteur van *Dorsvloer vol confetti* heeft in haar opvoeding alleen die buitenkant ervaren;
- 3) Katelijne is iemand om medelijden mee te hebben.

De vermeende kritiek van het boek op het zouteloze christendom van alleen regels en geen uitstraling

In Katelijnes leven spelen allerlei godsdienstig gemotiveerde regels een rol. Als ze de punten van de preek niet kan zeggen, kan het zomaar gebeuren dat ze nog een keertje extra naar de kerk moet. Met een bal spelen op zondag mag niet en het hooi binnenhalen al helemaal niet. En dat is alleen nog maar hoofdstuk 1. Andere, in het oog springende regels zijn: geen tv kijken, geen broek aan voor een meisje, zelfs niet onder een overall, geen seks voor het huwelijk, niet naar de kermis en geen popmuziek. Alleen al het feit dat al deze zaken in een roman aan de orde komen, zegt al veel over de auteur. Want als de auteur daar géén probleem mee zou hebben, waarom worden ze dan zo uitgebreid beschreven?

Neem de passage waarin Katelijne met haar broer naar de Kermis gaat. Iets wat niet mag volgens de godsdienstig gemotiveerde normen van de groep waar binnen zij opgroeit. Ze stelt zich bloot aan ‘werelds vermaak’, op een plaats waar ze ‘God niet kan ontmoeten’. Ze overschrijdt een regel en dan volgt er straf. De vraag is of zij kritiek heeft op die regel en die straf.

‘Een paar dagen later blijkt dat ze op de kermis zijn gesignaleerd door de dochter van Kee Dommisse, die er zelf alleen maar langs

was gelopen om van en naar de auto te gaan, die bij Tref stond geparkeerd. Ze had hen uit zo'n 'draaiding' zien stappen met van die 'flikkerlichten' en ze hadden er 'hondsberoerd' uitgezien. Het nieuws is het hele dorp al over geweest, voordat het via de oma bij de moeder terechtkomt.

'Katelijne toch,' zegt de moeder streng, en ze pakt Katelijne bij de wang alsof ze hem uit wil knijpen. 'Stel dat er iets was gebeurd. Denk je dat je op zo'n plaats voor de Heere had kunnen verschijnen?' Katelijne denkt aan de wolkeloze hemel. Inderdaad, het had zomaar de jongste dag kunnen zijn.

'Wat hebben jullie nog meer uitgespookt?' vraagt de moeder achterdochtig.

'Niks,' zegt Katelijne.

'Ik wil niet hebben dat iedereen denkt dat mijn huus voor galg en rad opgroeien,' zegt ze. Ze heeft hun een goede opvoeding gegeven en ze moeten niet doen alsof ze thuis niks geleerd hebben.

[...]

Katelijne kijkt naar de muur achter haar, die wit is met spikkels.

'Ik zal aan je vader vragen of 't-ie jullie een pak slaag geeft. Je moet het maar eens voelen. En kijk niet zo brutaal.'

Katelijnes ogen zakken naar de plinten, naar de krassen van wasco, die er nog op zitten van toen zij klein was. Ze blijft grijnzen. Ze kan niet anders. Als ze het niet doet, zal ze in tranen uitbarsten.

Katelijne ervaart haar straf niet als onterecht. 'Inderdaad, het had zomaar de jongste dag kunnen zijn', staat er. Ze begrijpt dus waarom ze slaag verdient.

Is deze passage dan kritiek op de regel dat een kind met een gedoopt voorhoofd niet thuishoort op de kermis? Ik lees het er niet in. Katelijne tast de regel af, overtreedt hem en accepteert de straf zonder protest of kritiek.

Ook bij andere regels protesteert Katelijne niet. Waarom wordt het dan toch als kritiek gelezen? Als niet de tekst daar aanleiding toe geeft, dan moeten we die aanleiding buiten de tekst zoeken.

Ik kan 3 redenen bedenken:

1 De lezer heeft zelf zijn twijfels bij het nut van allerlei regels en projecteert die op deze tekst. Op die manier kan hij die twijfels ter sprake brengen, zonder daarvan de initiator te zijn. Een discussie opstarten is immers je nek uitsteken en binnen de zuil is dat niet zonder het gevaar dat iedereen over je heen duikelt.

2 Het kan ook de automatische verdedigingsreflex zijn van de bevindelijk-gereformeerde subcultuur. Die reflex is eigen aan de notie van het vreemdelingschap. Wij zijn hier een vreemdeling op aarde. De wereld is ons vijandig gezind. Schrijft een buitenstaander over de regeltjes uit onze subcultuur, dan moet dat wel kritiek zijn.

3 Men leest met een bril op. Achtergrondkennis vertroebelt de onbevangen kijk naar de tekst. Omdat men weet dat de auteur afstand heeft gedaan van het bevindelijk-gereformeerde denken, kan het gevoel ontstaan dat de Satan haar pen heeft vastgehouden.

Alle drie de redenen zijn begrijpelijk. Maar ik vind dat ze geen recht doen aan de tekst. Ik zou ervoor willen pleiten de tekst zelf te laten spreken en niet alle dingen eromheen.

De auteur van *Dorsvloer vol confetti* heeft in haar jeugd alleen de buitenkant van het geloof ervaren

Zoals ik net al aangaf, zou het beter zijn om alleen de tekst te laten spreken. De auteur is dood, schreef Roland Barthes al. Wat de schrijver met zijn of haar boek heeft bedoeld, doet er niet toe. Voor een groot deel ben ik het daarmee eens. Maar ik begrijp ook dat er in sommige gevallen wel degelijk aandacht is voor de schrijver. Als ik geïnterviewd word, is de vraag of ik zelf nog geloof, ongeveer altijd vraag twee. En daar geef ik dan netjes antwoord op, al vind ik het niet de meest interessante vraag.

Maar wat er nu aan de hand is, baart me wel zorgen. In de reformatorische wereld gaat men er inmiddels al vanuit dat ik mijn eigen jeugd en mijn opvoeding negatief heb ervaren. En dat ik met mijn boek kritiek lever op ouders voor wie het geloof vooral beperkt is tot de zondag, of op ouders die weinig kennen van het ware zaligmakende geloof.

Ik vind natuurlijk ook dat iedereen vrij is om in het boek te lezen wat zij of hij wil. En daarom mag men zich wat mij betreft rustig spiegelen op welke manier dan ook. Maar als men mij vraagt of ik ongelovig ben geworden, omdat mijn reformatorische opvoeding ‘zouteloos’ was, omdat ik te weinig heb gezien van de liefde van Christus, dan zeg ik: nee. Dat heeft er helemaal niets mee te maken. Aan mijn geloofsopvoeding mankeerde niets. Mijn familie was gelovig. Punt. Het onderscheid tussen een waar en een vals geloof is in mijn ogen een onderscheid dat er niet toe doet. Geloof is geloof. Met de predikaten ‘waar’ en ‘vals’ kan ik persoonlijk niets.

Ik ben opgevoed in een warm gezin, op een manier die ik heel veel kinderen kan toewensen. Er mankeerde niets aan, en mijn familieleden zijn mij dierbaarder dan wie of wat dan ook. Hun geloof is het mijne niet en ik gun ze van ganser harte een leven zonder angst voor de rechterstoel, zoals ik dat iedereen toewens. Maar ik heb geen trauma's moeten verwerken in dit boek.

Ik ben niet uit de reformatorische gemeenschap gestapt vanwege de regeltjes, of omdat de mensen er te weinig van Gods liefde uitstraalden. Wat ik in mijn studententijd ontdekte, was dat ik onderdeel was van een Groot Verhaal. En dat dit een gemaakt verhaal is, een verzonnen waarheid. Ik ontdekte dat goden, en alle verhalen en regels er omheen, gemaakt worden door mensen. Dat was een heftige ontdekking, maar uiteindelijk wel een ontdekking die mijn leven heeft veranderd, ten goede.

Het boek beperken tot kritiek op het buitenkantgeloof van de naamchristen, is pijnlijk voor mijn familie. En ik denk ook dat er daarmee voorbijgegaan wordt om waar het echt om gaat. Ik geloof dat we inmiddels bij het derde punt zijn aangekomen.

Moeten we medelijden hebben met Katelijne?

Ik krijg heel veel brieven en e-mails van lezers. Ik ben daar ontroerd door. De lezers blijken van Katelijne te houden, juist ook de reformatorische lezers, zoals ook blijkt uit de brief die ik zojuist voorlas. Dat is heel fijn om te merken. Dat het personage dat je hebt gecreëerd iets losmaakt bij de lezer. En na een aantal weken viel me opeens iets op aan de brieven en e-mails van mensen uit de reformatorische hoek. Bijna allemaal gebruiken ze zinsneden als ‘ik heb medelijden met haar’, ‘ze hunkert naar aandacht’ en ‘ik had zo graag eens met haar gesproken over de dingen van de Heere’. Ik ontdekte dat de reformatorische lezers Katelijne bijna allemaal als een zielig meisje zien. Ze hebben medelijden met haar, omdat zij in zo'n harde boerenomgeving tussen allemaal mannen moet opgroeien, en dat zij geen mensen om zich heen heeft die een zoutend zout zijn of een lichtend licht, op een positieve, aansprekende manier.

De compassie kwam in die mails en brieven zo vaak terug, dat ik me begon af te vragen:

Waarom wordt dát aspect toch telkens zo benadrukt? Waarom zou men het liefst Katelijne even knuffelen? En waarom hebben de seculiere e-mailers en recensenten het daar bijna nooit over? In de niet-christelijke media wordt Katelijne juist omschreven als een ‘een montere buitenstaander’ (de Volkskrant) of als ‘een leergierig en leesgraag meisje’ (NRC Handelsblad).

Zolang Katelijne iemand is om medelijden mee te krijgen, kun je nog een zekere afstand tot haar bewaren. Dan hoef je haar niet te worden, dan gaat ze niet onder je huid zitten. Door haar zielige kant extra te benadrukken, kun je haar andere kant vergeten. Dan kun je vergeten dat zij óók dat leergierige, montere meisje is waar je juist jaloers op kunt zijn. Want behalve het meisje dat soms door haar broers gepest wordt, is Katelijne ook het creatieve meisje waarvan Joost de Vries in de Groene Amsterdammer schrijft: ‘alleen al het gegeven dat Katelijne zelf verhalen kan verzinnen, betekent dat ze verder kan kijken dan dat ene verhaal dat in de bijbel staat.’

De lezer die zich met Katelijne identificeert, wordt aangezet tot vragen stellen bij het verhaal van de groep waartoe hij behoort. Ik denk **niet** dat veel ouders en ambtsdragers in de reformatorische zuil zitten te wachten op dat soort Katelijnes. Want tot welke vragen zijn ze wel niet in staat? En zijn daar wel altijd antwoorden op? En als er geen standaardantwoorden zijn, wat dan? Gaan ze dan buiten de zuil zoeken?

Om dezelfde reden heeft de zuil ook moeite met kunstenaars. Want die onderzoeken grenzen en verleggen grenzen. Niet voor niets worden er voor refokunstenaars regels opgesteld. En niet voor niets zijn door de eeuwen heen romans verboden of verbrand en schrijvers verbannen.

Mensen zijn beïnvloedbaar en hun lot is voor een groot gedeelte afhankelijk van de verhalen waarmee ze opgroeien en zijn omgeven. De keuzes die ze maken zijn onder meer afhankelijk van het geloof in een verhaal en van een geconstrueerd zelfbeeld. Dat geldt voor iedereen, niet alleen voor gelovigen. Het gaat erom je bewust te zijn van het verhaal waar je deel van uitmaakt. Dat je jezelf afvraagt om welke redenen dat zo is. Zijn er meer redenen dan alleen het feit dat je er nu eenmaal mee bent opgegroeid?

Of Katelijne nu in de zuil blijft of eruit zal stappen, is wat mij betreft dan ook geen interessante vraag. Het gaat erom dat ze weet wat ze doet, als ze gaat of blijft.